

مقالہ شناسی توصیفی ادیان ہند و خاور دور

محمد حسین محمد پور - رمضانعلی ایزانلو - علی اکبری چناری
(گروہ ادیان و مذاہب اسلامی)

محمدپور، محمدحسین، ۱۳۶۱ -

مقاله‌شناسی توصیفی ادیان هند و خاور دور - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۵.

ISBN 978-600-06-0063-1

ص ۲۲۸.

فیا.

۱. نشریات ادواری فارسی - مقاله‌نامه. ۲. هند - دین - مقاله‌نامه. ۳. خاور دور - دین

- مقاله‌نامه. الف. ایزانلو، رمضانعلی، ۱۳۵۸. ب. اکبری چناری، علی، ۱۳۶۳.

ج. بنیاد پژوهشهای اسلامی. د. عنوان.

۳۹۴

۷ م ۳ / ۳ / ۲۰۰۱ BL

۴۱۹۱۷۲۰

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مقاله‌شناسی توصیفی ادیان

هند و خاور دور

محمدحسین محمدپور - رمضانعلی ایزانلو - علی اکبری چناری

(گروه ادیان و مذاهب اسلامی)

ویراستار: سید جلال قیامی میرحسینی

چاپ اول ۱۳۹۵ / ۱۰۰۰ نسخه وزیری/ قیمت ۹۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۵		سخن ناشر
۷		مقدمه
۱۱		فصل ۱: آیین هندو
۱۱		باورها و آداب و رسوم هندویی
۵۵		متن های مقدس هندو
۶۲		مکتب های فلسفی هند
۶۵		هنر هندویی
۷۰		آیین هندو و اسلام
۹۹		آیین هندو و ایران
۱۱۱		فصل ۲: آیین جاین
۱۱۴		فصل ۳: آیین سیک
۱۱۹		فصل ۴: آیین بودا
۱۱۹		عقاید و اخلاق بودایی
۱۵۶		عرفان بودایی
۱۶۸		ذن
۱۸۱		هنر بودایی
۱۸۸		دین بودا و ایران
۱۹۶		فصل ۵: آیین کنفوسیوس
۲۰۴		فصل ۶: آیین دانهویی
۲۱۱		فصل ۷: آیین شینتویی
۲۱۴		فصل ۸: جنبش های نوپدید دینی هند
۲۱۹		نمایه موضوعی

سخن ناشر

عن أبي الحسن الرضا (عليه السلام): ليس العبادة كثرة الصلاة والصيام وإنما العبادة كثرة التفكير في أمر الله.

امام رضا (عليه السلام): عبادت را بنده فقط به زیادی نماز و روزه نیست، بلکه به زیادی اندیشیدن در فرمان خداست.

ادیان و مذاهب از مهم ترین عوامل تأثیرگذار در تمدن بشری هستند و فرهنگ و رسوم جوامع گوناگون از دین و باورهای آنان نشأت می‌گیرد.

بدون تردید هماهنگی آموزه های دینی با عقل و منطق و وجدان و فطرت بشری و به دور بودن آن ها از خرافات، در اثربخشی دین نقش مهمی دارد. برخی از ادیان و مذاهب، زائیده اوهام و ادعاهای بی اساس است و برخی از ادیان آسمانی چنان دچار تحریف شده و با خرافات آمیخته اند که ماهیت خرد را از دست داده و پیامدهای ناگواری را برای تمدن ها به وجود آورده اند.

یکی از فواید آشنایی با ادیان و مذاهب اقوام و ملل گوناگون توجه بیشتر به اصالت و اعتبار و استواری آموزه های دین مقدس اسلام است که عقلانیت و هماهنگی با فطرت انسانی از ویژگی های آن است.

برای آسان سازی دسترسی اندیشمندان و پژوهشگران به مقاله های نوشته شده در این مورد، پژوهشگران گروه ادیان و مذاهب بنیاد پژوهشهای اسلامی آثاری با عنوان

مقاله‌شناسی و کتاب‌شناسی ادیان تألیف کرده‌اند. کتاب حاضر درباره ادیان و مذاهب هند و خاور دور است؛ باشد که برای پژوهشگران عزیز مفید واقع شود.

بنیاد پژوهشی اسلامی
آستان قدس رضوی

www.ketab.ir

مقدمه

پس از به پایان رسیدن و انتشار مقاله شناسی توصیفی مسیحیت، مقاله شناسی توصیفی یهودیت و مقاله شناسی توصیفی ادیان ایران، مقاله شناسی توصیفی ادیان هند و خاور دور، چه ارمین آخرین گام مهم از طرح بزرگ مآخذشناسی توصیفی ادیان است که به سرانجام رسیده و به زودی برای خوانندگان محترم این مجموعه آثار است. با عنایت به اینکه شناخت یک دین، از شناخت منابع و مآخذ مهمی که درباره آن منتشر شده، میسر نمی شود، و از آنجا که سرزمین ایران و هند، مناسبات دینی و فرهنگی فراوانی بایکدیگر داشته و دارند، ضرورت تهیه و تدوین مقاله شناسی توصیفی احساس و اجرا شد. در ضرورت و اهمیت مآخذشناسی های تخصصی مانند این اثر همین بس که با توجه به تخصصی شدن حوزه های گوناگون پژوهش نیاز پژوهشگران به دسترسی آسان به منابع و پیشگیری از هدررفت وقت و هزینه می توانا یاریگران در رسیدن به هدف پژوهش خود، باشد و از انجام پژوهش های تکراری و تزیینی جلوگیری کند.

در این مقاله شناسی توصیفی کوشیده ایم مقالات فارسی موجود در پایگاه های آگاهی رسانی بانک اطلاعات نشریات کشور^۱، پایگاه مجلات تخصصی^۲، ریسال جامع علوم انسانی^۳، پایگاه اطلاع رسانی حوزه^۴، پایگاه اطلاعات علمی^۵ و فهرست مقالات فارسی ایرج افشار را تا پایان سال ۱۳۹۳ خورشیدی معرفی و توصیف کنیم. پس از

-
1. www.magiran.com.
 2. www.noormags.com.
 3. www.ensani.ir.
 4. www.hawzah.net.
 5. www.sid.ir.

شناسایی پایگاه‌های یادشده ابتدا همه آن‌ها را بررسی و فهرست نشریات مرتبط با موضوع را استخراج و برای تکمیل کار با یکدیگر سنجیدیم. سپس تک‌تک مقاله‌های موجود را در نشریات استخراج شده بررسی‌دیم و فهرست آن‌هایی را که با ادیان هند و خاور دور ارتباط داشت، بیرون کشیدیم. در توصیف و شناساندن مقاله‌ها کوشیده‌ایم به محتوای اصلی، نکته‌های برجسته، هدف و نتیجه حاصل از آن اشاره کنیم. با توجه به اینکه مخاطبان این ژورنال‌های دانشگاهیان مطالعات ادیان و سایر علاقه‌مندان به این حوزه مطالعاتی هستند، برای دستیابی آسان و سریع آن‌ها به مقاله‌های مورد نظر و نیز شناسایی موضوعات مورد علاقه، ابتدا مقاله‌های توصیف شده را موضوع‌بندی کردیم. به این منظور با مشورت اساتید و محققان و استادان مطالعات ادیان و نیز با توجه به درون‌مایه مقاله‌ها و گستره موضوعات، آن‌ها را به هشت فصل کلی و مجموعه‌ای از زیرفصل‌ها و در مجموع، هیجده موضوع دسته‌بندی کردیم که عبارت‌اند از: آیین هندو (باورها و آداب و رسوم هندویی، متن‌های مقدس هندویی، مکاتب‌های فلسفی هند، هنر هندویی، آیین هندو و اسلام، آیین هندو و ایران)، آیین چین، آیین سیک، آیین بودا (باورها و اخلاق بودایی، عرفان بودایی، زن، هنر بودایی، آیین بودا و ایران)، آیین کنفوسیوس، آیین دائو، آیین شینتو و جنبش‌های نوپدید دینی هند. از آنجا که هر کدام از این‌ها را با توجه به محتوای آن‌ها می‌توان ذیل چند موضوع گوناگون جای داد، یک منبع به عنوان موضوع اصلی مقاله برگزیدیم و سایر موضوع‌ها را با نامایه موضوعی پایان کتاب مشخص کردیم.

برای اینکه مخاطب، شناخت بهتری از فصل‌ها داشته باشد، رابطه‌ها موجود در موضوع‌بندی بر طرف گردد، در ادامه به توضیح دو فصل عمده، یعنی آیین هندو و آیین بودا که هر کدام به چند زیرفصل تقسیم شده‌اند، می‌پردازیم: فصل اول، یعنی آیین هندو شش زیرفصل دارد که مقاله‌های مربوط به هر یک از آن‌ها ذیل این زیرفصل‌ها جای گرفته است. در زیرفصل نخست، یعنی «باورها و آداب و رسوم هندویی» مقاله‌های مربوط به باورهای کلامی و فلسفی نظیر آفرینش، تناسخ، کرمه، معرفت‌شناسی، رابطه خدا و انسان، اساطیر هندویی، نجات‌شناسی، زندگی پس از مرگ و جاودانگی، جهان‌شناسی، آداب و رسوم عبادی دین عامیانه هندویی، شریعت هندویی، احکام و

آیین‌های ازدواج در آیین هندویی، براهین اثبات وجود خداوند، نظام طبقاتی هندویی یا همان کاست معرفی و توصیف شده است. در زیرفصل دوم، یعنی «متن‌های مقدس هندویی» کوشیده شده است مقالاتی که درون‌مایه کتاب‌های مقدس و نظام دینی موجود در آن‌ها را بررسی و تحلیل کرده‌اند، شناسانده و توصیف شوند. در زیرفصل سوم با عنوان «مکتب‌های فلسفی هند» مقاله‌هایی که به بررسی مکتب‌های مهم فلسفی هند اختصاص یافته، شناسانده و توصیف شده است. در زیرفصل «هنر هندویی» مقاله‌هایی با محتوای نقش برجسته‌ها در اساطیر آفرینش هندویی، معماری هندویی، و تأثیر اساطیر هند بر سرسنامای هند شناسانده و توصیف شده است. در زیرفصل پنجم از این فصل که «آیین هندویی و اسلام» اختصاص دارد، مقاله‌هایی با محتوای بررسی تطبیقی عرفان هندویی و عرفان اسلامی، بررسی مبانی مشترک فرهنگ اسلامی و هندویی، نفوذ باورهای موجود در آیین هندو در آثار کلامی اسلامی، مقایسه انسان‌شناسی هندویی و اسلامی بر مبنای فرانش انسان و جهان‌از دیدگاه آیین هندو و اسلام و بررسی تطبیقی منجی در آیین اسلام شناسانده و توصیف شده است. در این زیرفصل پایانی این فصل به «آیین هندو و ایران» اختصاص یافته است. در این زیرفصل کوشیده‌ایم مقاله‌هایی با موضوع بررسی اساطیر مشترک ایران و هند و شخصیت‌های مطرح در آن‌ها، روابط متقابل فرهنگی ایران و هند، و بررسی تطبیقی متن‌های حماسی ایران و هند را شناسانده و توصیف کنیم.

فصل چهارم یعنی «آیین بودا» به پنج زیرفصل تقسیم شده است. در زیرفصل اول با عنوان «باورها و اخلاق بودایی» مقاله‌هایی با محتوای سبک زندگی از منظر آیین بودا، عقلانیت و خودشناسی از منظر آیین دین، رابطه دین بودا با مسائل اجتماعی و سیاسی، وجود خداوند، بررسی خاستگاه رنج و حقیقت غایی، نجات بخشی، منجی موعود، حقوق بشر از منظر آیین بودا، زمینه‌های بحث فلسفی در آیین دین، کیهان‌شناسی بودایی شناسانده و توصیف شده است. در زیرفصل دوم به «عرفان بودایی» اختصاص یافته است. در این زیرفصل، مقاله‌هایی با مضامین بررسی مقایسه‌ای عرفان اسلامی و عرفان بودایی مانند فنا و نیروانه، منزل سلوک در عرفان بودایی و اسلامی، زندگی بودا و ابراهیم ادهم، نظام

رهبانیت بودایی، شناسانده و توصیف گردیده است. در زیرفصل سوم، یعنی «ذن» مقاله‌هایی با موضوع ساده‌زیستی از منظر ذن، هنر ذن، معنای زندگی از دیدگاه ذن، مقایسه آموزه‌های موجود در آیین ذن و اسلام، تأثیر آموزه‌های ذن بر هنر و معماری نوراپن، شناسانده و توصیف شده است. عنوان زیرفصل چهارم از این فصل «هنر بودایی» است. در این زیرفصل، مقاله‌هایی با محتوای بررسی مقایسه‌ای هنر بودایی و اسلامی، بررسی مقایسه‌ای هنر بودایی و زرتشتی در ساخت و ساز آتشکده‌های زرتشتی و استوپاهای رای، شمایل‌نگاری و معماری بودایی شناسانده و توصیف شده است. زیرفصل پایانی این فصل به راه‌آه آیین بودا و ایران اختصاص دارد. در این زیرفصل، نشانه‌های دین بودا در ایران، مقایسه داستان‌های بودایی و داستان‌های ایرانی و بررسی وجوه اشتراک و افتراق آن‌ها و بازتاب امور دینی در عرفان و تصوف ایرانی شناسانده و توصیف شده است. آخرین فصل از مقاله‌شناسی توصیفی ادیان هند و خاور دور، به جنبش‌های نوپدید دینی و معنوی هند اختصاص یافته است. در این فصل، مقاله‌هایی با موضوع پیدایش جنبش‌های نوپدید دینی و معنوی هند، از دل آیین هندو مانند براهمو سماج و آریا سماج و تأثیر آیین هندو بر شکل‌گیری ادیان و معنویت‌های جدید در غرب و نیز آموزه‌های اشو و سای بابا شناسانده و توصیف شده است.

با توجه به اینکه یکی از دشواری‌های پیس‌رویی، شگران مطالعات ادیان هند و خاور دور، ضبط دقیق اصطلاحات و واژگان سنسکریت خاص این ادیان است و ما هم در این اثرا با این مشکل روبه‌رو بودیم، برای رفع آن و یک‌دست ساختن ضبط اصطلاحات از شیوه آقای دکتر فیاض قرایی در دو اثر ایشان با عنوان *ادیان هند* و *ادیان خاور دور* الگو گرفتیم؛ و این نکته را حتی در عنوان مقالات اعمال کرده‌ایم.

از آنجا که علاوه بر موضوع‌بندی مقالات، آگاهی از رتبه علمی آن‌ها نیز می‌تواند راهگشای پژوهشگران باشد، تصمیم گرفتیم رتبه علمی آن‌ها را با نشانه‌های اختصاری مشخص کنیم. از این رو، مقاله‌های علمی-پژوهشی با علامت اختصاری «پ»، علمی-ترویجی با «ت»، علمی-تخصصی با «ص» و... با حرف «س» از یکدیگر متمایز شده‌اند.